

O. PAWEŁ ORZEŁ CSSR

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

orzecssr@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3268-959X>

INTEGRACJA METODY SKAUTOWEJ W EWANGELIZACJĘ DZIECI I MŁODZIEŻY ORAZ W FORMACJĘ LITURGICZNEJ SŁUŻBY OŁTARZA NA PRZYKŁADZIE SKAUTÓW KRÓLA

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2024.021>

Streszczenie

Artykuł w pierwszej części przedstawi w aspekcie możliwości ewangelizacyjnych działalność katolickiego stowarzyszenia Skauci Króla. Wskaże specyficzne dla tej organizacji rozumienie skautingu jako sprawdzonej i jednocześnie adaptowalnej do wyzwań współczesności metody wychowawczej, z pomocą której, jak się wydaje, można z powodzeniem w pewnym zakresie realizować misję Kościoła. W drugiej części tekstu przedstawiony zostanie pomysł na wydanie materiałów formacyjnych, inspirowanych metodą skautową i działalnością Skautów Króla, a dedykowanych Liturgicznej Służbie Ołtarza. Całość ujęta będzie w ramach idei samowychowania, która niewątpliwie przyświeca zarówno wskazaniom generała Roberta Stephensona Smytha Baden-Powella, założyciela skautingu, jak i wysiłkom Kościoła ufundowanego na osobie i dziele Jezusa Chrystusa. W tekście znajdują się także nawiązania do osoby Stefana Wincentego Frelichowskiego, który jest patronem polskich harcerzy i czcigodnego sługi Bożego księdza Franciszka Blachnickiego, których życie jest faktycznym owocem integracji omawianych tematów.

Słowa kluczowe: ewangelizacja, formacja ministrantów, formacja rodziców, formacja służby liturgicznej, harcerstwo, samowychowanie, skauting

*INTEGRATION OF THE SCOUTING METHOD
IN THE EVANGELISATION OF CHILDREN AND YOUTH
AND IN THE FORMATION OF ALTAR SERVERS ON THE EXAMPLE
OF THE „SKAUCI KROLA” („THE SCOUTS OF THE KING”)*

Abstract

The article will first present the activities of the Catholic association „Skauci Krola” (i.e. „The Scouts of King”) in terms of its evangelising potential. It will indicate the specific understanding of scouting characteristic of this organisation as a proven and at the same time adaptable method which responds to the challenges posed in the present day. As it seems, it can be successfully implemented to a certain extent in the mission of the Church. The second part of the paper will present the publications of the formation materials inspired by the scouting method and the activities of The Scouts of the King that are dedicated to the altar servers. The entire article will be structured around the idea of self-education, which is undoubtedly inspired both by the indications of General Robert Stephenson Smyth Baden-Powell, the founder of Scouting, and by the efforts of the Church founded on the person and the work of Jesus Christ. The paper will also include references to the person of Stefan Wincenty Frelichowski, the patron saint of the Polish scouts, and the Venerable Servant of God Franciszek Blachnicki whose life is the actual fruit of the integration of the themes discussed in the article.

Keywords: evangelisation, formation of altar servers, formation of parents, scouting, self-education

IDEA SAMOWYCHOWANIA

Idea samowychowania jest jedną z podstawowych zasad pedagogicznych skautingu. Oznacza ona dążenie do nauczenia „wychowanka odpowiedzialności za samego siebie, za swój wszechstronny rozwój”¹. Elementy takie jak praca w małych grupach, obozy czy wychowanie przez przygodę są podstawowym sposobem realizacji ideałów skautingu. Stosowana przez skauting metoda przeżyciowa stwarza młodym ludziom możliwość bezpośredniego, praktycznego a nie teoretycznego, doświadczania wartości. System zastępowy promuje samowychow-

¹ W. J. Skotnicki, *Wychowanie w skautingu – harcerstwie*, Toruń, 2021, s. 114.

wanie w grupie, gdzie wzajemne oddziaływanie staje się kluczowym elementem kształtowania charakteru. Metoda skautowa integruje w sobie wychowanie do różnego rodzaju wartości. Charakteryzuje ją całościowe podejście do ludzkiego rozwoju. Każdy moment życia traktowany jest jako okazja do wzrostu moralnego. Oddziaływanie wychowawcze skautingu ma szansę objąć też religijność i duchowość człowieka.

Narzędziem do osiągnięcia celów w skautingu są sprawności. Są one rodzajem schematu działania, opracowanego przez formatora i mającego na celu indywidualne zaangażowanie formowanego w swój rozwój. Sprawności zakładają zatem pewną dwupodmiotowość procesu formacji. Po pierwsze – zaangażowanie formatora, wychowawcy, który proponuje pewną sekwencję postępowania prowadzącą do osiągnięcia danych umiejętności czy zdobycia jakiejś wiedzy i po drugie – świadomą aktywność formowanego, wychowywanego, który jest zaproszony, aby dobrowolnie podjąć określony zakres działań. Inspiracja ze strony wychowawcy i działanie wychowywanego kryją w sobie istotę mądrze wprowadzanej w życie idei samowychowania.

System sprawności skautowych można porównać do katolickiego rozumienia cnoty, która w teologii jest rozumiana jako nabyta lub wlna sprawność w dążeniu do dobra służącego człowiekowi w osiągnięciu jego celu ostatecznego – bycia prawdziwym człowiekiem. Można zatem stwierdzić, że proces zdobywania sprawności skautowych nie jest niczym innym jak procesem ćwiczenia się w cnotcie, który jest przecież bardzo głęboko zakorzeniony w katolickiej tradycji.

W tekście śp. ks. Mirosława Mroza *Aktualność myśli św. Tomasza z Akwinu: jego nauka o cnotach*, który znajduje się na stronach Instytutu Tomistycznego, możemy przeczytać: „Nadeszło trzecie tysiąclecie. (...) Trzeba zacząć mądrzej żyć, lecz jak tego dokonać, jakie wybrać reguły i kryteria? Czy nie warto powrócić do postaw zakorzenionych w naszej europejskiej i chrześcijańskiej tradycji, a nazywanych cnotami? Tu jednak może pojawić się wątpliwość, czy wypada głosić starą naukę o cnotach (...), która została już zapomniana lub też odstawiona na dalsze miejsce²? Dalej ks. Mróz wyjaśnia, że nauka o cnotach ma swoje źródło w określonej koncepcji człowieka, którą nazywa się autodeterminizmem i która uznaje człowieka za jedność duszy i ciała. Autodeterminizm postuluje, że człowiek staje się coraz bardziej człowiekiem poprzez swoje czyny nakierowane na ten cel. Stawanie się prawdziwym człowiekiem określa się od wieków słowem *humanitas*. „Różne uwarunkowania historyczne spowodowały, iż cnota w naszym stuleciu stała się synonimem bierności, słabości czy ucieczki od świata. A przecież słowo cnota, gr. *arete*, łac. *virtus*, pochodzi od siły (*vis*), zaś św. Tomasz z Akwinu cnotę rozumie w sposób dynamiczny jako wyraz największej mocy ludzkiego ducha.

² M. Mróz, *Aktualność myśli św. Tomasza z Akwinu: jego nauka o cnotach*, s. 1, https://www.it.dominikanie.pl/wp-content/uploads/2018/02/140504_ks_prof_Miroslaw_Mroz.pdf, (23.02.2024).

(...) Odczuwamy wielką potrzebę powrotu do cnoty jako siły, która pozwala podążać za poznany, słusznym dobrem. Wkraczamy tu na pole wielkiej życiowej przygody, ciągłego wybierania wariantów istniejących w kontekście celu ostatecznego, wybierania łatwego i słusznego dzięki sprawnościom zwanymi cnotami”³.

Metoda skautowa opiera się na zasadach samowychowania się człowieka przy pomocy sprawności. Takie podejście propaguje wartości bliskie Dekalogowi i Ewangelii. Z powodzeniem zatem można stwierdzić, że etyczne podstawy skautingu identyfikują się z etycznymi wartościami chrześcijańskimi. Wniosek o integralności tych dwóch systemów podkreśla ich uniwersalny charakter.

W historii możemy znaleźć kilka przykładów integracji tych dwóch systemów. Skauting katolicki jako taki narodził się w Belgii (1911 r.)⁴. Harcerstwo polskie zyskało poparcie przedstawicieli Kościoła już na wczesnym etapie jego rozwoju (ok. 1914 r.)⁵. Możliwość uświadomienia młodemu człowiekowi jego osobistej odpowiedzialności za siebie samego i wskazanie mu praktycznych sposobów wypełniania tego zadania były tym, co intrygowało w metodzie skautowej podharcemistrza błogosławionego Stefana Wincentego Frelichowskiego (1913–1945), polskiego kapłana rzymsko-katolickiego, wikariusza w parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Toruniu i męczennika z Dachau⁶. W swoim pamiętniku zanotował on: „Harcerstwo bowiem, a polskie szczególnie, ma takie środki, pomoce, że kto przejdzie przez jego szkołę, to jest typem człowieka, jakiego nam teraz potrzeba. A już najdziwniejszą, ale najlepszą jest idea harcerstwa: wychowanie młodzieży przez młodzież. I ja sam, jak długo tylko będę mógł, co daj Boże, aby zawsze było, będę harcerzem i nigdy dla niego pracować i go popierać nie przestanę. Czuwaj!”⁷. Wychowanie młodzieży przez młodzież zakłada w sobie ideę samowychowania. Przecież bowiem człowiek młody to taki, który z założenia trwa w procesie rozwojowym. Można pokusić się o stwierdzenie, że nie może wychowywać młodych taki człowiek, który sam siebie nie poddaje procesowi wychowania. Te dwa składniki jednego procesu wprost łączy sam Baden-Powell, który zauważa, że „wychowanie i samowychowanie są ze sobą w pełni skorelowane. Dzięki temu nie ma w skautingu wychowujących i wychowywanych. Istota tej metody [metody skautowej (przyp. aut.)] tkwi w umiejętnym stymulowaniu, zachęcaniu i podtrzymywaniu osobistego wysiłku skauta poprzez zapewnienie mu na tyle swobody, jak i też przymusu, aby wyzwolić w nim naturalną chęć do ustawicznej pracy nad sobą”⁸. Wychowanie i samowychowanie zdają się doskonale wpisywać w potrzeby związane z ewangelizacją młodych ludzi. Sprawdzają się

³ Tenże, dz. cyt., s. 3–4.

⁴ W. J. Skotnicki, dz. cyt., s. 57.

⁵ Tenże, dz. cyt., s. 36.

⁶ S. W. Frelichowski, *Pamiętnik*, wyd. 2 popr. i uzup., Toruń, 2003, s. 9–14.

⁷ Tenże, dz. cyt., s. 23–24.

⁸ W. J. Skotnicki, dz. cyt., s. 121.

w formacji kościelnej, która mocno kładzie nacisk na potrzebę integralnego rozwoju człowieka i zwraca uwagę na ideę samowychowania.

Przykładem integracji metody skautowej i ewangelizacji był czcigodny sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987). W sobie właściwy sposób połączył elementy wychowania skautowego z głęboką duchowością chrześcijańską. „Należał [on] do hufca Związku Harcerstwa Polskiego (polskiego skautingu). Ówczesnym kapelanem hufca tarnogórskiego był ks. Emil Skudrzyk. Młodego F.K. Blachnickiego znali osobiście i kształtowali jego charakter – poprzez skauting – tamtejsi harcerze (polscy skauci), np. tarnogórski harcmistrz Ryszard Kalyta, tarnogórski podharcmistrz Alojzy Pakosz, czy właśnie hufcowy kapelan ks. Emil Skudrzyk”⁹. Biografia Blachnickiego wskazuje, że harcerstwo odegrało istotną rolę w kształtowaniu się opracowanej przez niego metody wychowawczej – formacji liturgicznej. Przez ponad 15 lat był on krajowym duszpasterzem Służby Liturgicznej (1967–1984)¹⁰. Unikalna synteza ewangelicznych treści i metody skautowej wpłynęła na doniosłe efekty posługi duszpasterskiej ks. Blachnickiego. Organizowane przez niego oazy i inne rodzaje spotkań formacyjnych przyniosły w końcu XX wieku znaczące ożywienie wiary i kultury chrześcijańskiej wśród młodzieży. „Szacuje się, że w ciągu ponad 40 lat przez ruch oazowy w Polsce mogło przejść 1,5 mln osób”¹¹.

Skauting zakłada tworzenie takich sytuacji, w których młodzi ludzie mogą na własne oczy dostrzec i doświadczyć obecności Boga, celu ostatecznego swojego życia. Nie chodzi tutaj o bezpośrednie nauczanie religijne, lecz o umożliwienie odkrycia Boga w pięknie przyrody, radości z pomagania innym, czy w osobistym doświadczeniu relacji z Chrystusem, prawdziwym człowiekiem.

SKAUCI KRÓLA

JAKO PRZYKŁAD EWANGELIZACJI ZA POMOCĄ SKAUTINGU

Współczesnym i stosunkowo młodym przykładem ruchu wprowadzającego w życie skautową ideę samowychowania i integracji jej w ewangelizację jest Stowarzyszenie Skauci Króla. Jest to wspólnota dzieci, młodzieży, rodziców

⁹ M. M. Tytko, „Animacja kultury metodą skautingu w Ruchu Światło-Życie ks. Franciszka Karola Blachnickiego,” w *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, red. A. Petkowicz, Lublin, 2009, s. 286, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/32253/tytko_animacja_kultury_metoda_skautingu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (1.02.2024).

¹⁰ T. Przybyła, *Formacja ministrantów w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Kraków, 2017, s. 87–105.

¹¹ M. Gronek, *Niedziela Chrztu Pańskiego jest świętem patronalnym Ruchu Światło-Życie*, <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/niedziela-chrztu-panskiego-jest-swietem-patronalnym-ruchu-swiatlo-zycie> (22.02.2024).

i innych instruktorów, która jednocześnie jest katolickim stowarzyszeniem wiernych. Działa pod opieką Metropolity Wrocławskiego. Otoczone jest troską prawnie ustanowionego Asystenta Kościelnego. Ma protektorat Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Jest pełnoprawną organizacją skautową¹². Skauci Króla oficjalnie istnieją od roku 2015, choć pracę z dziećmi prowadzą już od roku 2011.

Głównym zadaniem Skautów Króla jest działalność wychowawcza wśród dzieci i młodzieży, prowadzona w duchu wartości ewangelicznych. Pozostałymi celami są m.in. dbanie o poznawanie i praktykowanie wiary poprzez poznawanie Biblii i tradycji chrześcijańskiej oraz pomoc rodzicom i rodzinom w wychowaniu ich potomstwa. Zadania te realizowane są poprzez dążenie do wypełniania przyświecających Skautom Króla ideałów wychowawczych. Są nimi: Złota Zasada Ewangeliczna, Przyrzeczenie i Prawo Skautów Króla. Podstawową metodą funkcjonowania Skautów Króla jest metoda skautowa wraz z jej systemem stopni i sprawności. Sposób ich działania polega m.in. na organizowaniu i wykonywaniu zaplanowanej pracy formacyjnej służącej rozwojowi młodych ludzi w czterech aspektach: duchowym, fizycznym, intelektualnym i społecznym¹³.

Skauci Króla opierają swoje działania na zasadzie, że w ewangelizacji dzieci i młodzieży powinien uczestniczyć cały Kościół. W tej wspólnotce aktywną rolę odgrywają rodzice, którzy nie tylko troszczą się o wychowanie młodego pokolenia, ale także tworzą struktury umożliwiające młodzieży integrację z rówieśnikami o podobnych wartościach. Ci rodzice, pełniący funkcje instruktorskie, są także zobowiązani do ciągłej formacji w swojej lokalnej wspólnotce czy parafii. Warunek ten ma gwarantować zgodne z nauczaniem Kościoła wychowanie młodego pokolenia. Zresztą historia powstania Skautów Króla dowodzi, że brak katolickiej formacji instruktorów jest niebezpieczny dla właściwego wychowania skautów¹⁴. Zewangelizowani, wierzący i żyjący w chrześcijańskiej wspólnotce rodzice naturalnie stanowią odpowiednią przestrzeń dla wprowadzania w życie ewangelicznymi wartościami młodych ludzi. Przestrzeń ta, odpowiednio uporządkowana od strony religijnej, jest umacniana od strony ludzkiej poprzez zwyczajne przyjacielskie i koleżeńskie relacje z rówieśnikami. Troska o podtrzymywanie tych relacji i wykorzystywanie ich do celów ewangelizacyjnych przyświeca koncepcji zało-

¹² Skauci Króla istnieją oficjalnie od 2015 roku. Oficjalnym aktem wzbudzającym ich do istnienia jest *Dekret o powołaniu Prywatnego Katolickiego Stowarzyszenia Wiernych Skauci Króla z siedzibą we Wrocławiu* wydany 21.05.2015 roku przez abp. Józefa Kupnego, Metropolitę Wrocławskiego (L.dz. 557/2015).

¹³ Skauci Króla, *Statut Stowarzyszenia Skauci Króla*, https://skaucikrola.pl/images/pdf/Statut_Katol_BISKUP.pdf (19.01.2024).

¹⁴ Trzeba wiedzieć, że rodzice, którzy założyli Skautów Króla początkowo posyłali swoje dzieci do międzywyznaniowej organizacji skautowej *Royal Rangers*. Dzieci wracały z obozów pełne ducha Bożego, ale problemem stała się rozbieżność doktrynalna. Dla dzieci ekumenizm okazał się zbyt trudny do zrozumienia. Rodzice zdali sobie sprawę, że trzeba stworzyć organizację, jasno ukazującą wymagania katolickiej wiary.

życielskiej Skautów Króla. Młodzi skauci dorastając, biorą na siebie kolejne obszary odpowiedzialności za poszczególne płaszczyzny tworzące organizację. Przy tym wszystkim dany szczebel nie jest zamknięty na osoby niewierzące, czy niezewangelizowane. Wręcz przeciwnie – z założenia jest otwarty na kolegów i koleżanki, którzy zachęteni przez świadectwo młodych skautów i skautek chcą doświadczyć piękna wspólnoty i życia chrześcijańskiego.

Siła ewangelizacyjna Skautów Króla polega na trosce o całego człowieka. Uważają, że prawdziwie chrześcijański rozwój nie jest możliwy bez troski o wszystkie aspekty ludzkiej osobowości, nie tylko duchowe. W ten sposób wskazują, że w docieraniu z Dobrą Nowiną do młodzieży potrzeba systemów ewangelizacji integralnej¹⁵. Takiej, która będzie obejmowała całego człowieka i jego otoczenie. Ewangelizacja powinna zostać też podjęta nie tylko przez wybrane osoby z otoczenia młodego człowieka. Powinni być w nią zaangażowani wszyscy, z którymi on się spotyka. Nawołują do tego święci, papieże i całe nauczanie Kościoła¹⁶. Dokumenty i wypowiedzi papieży jasno wskazują, że ewangelizacja nie jest zadaniem wyłącznie duchowieństwa czy wybranych grup, ale angażuje każdego chrześcijanina, niezależnie od jego pozycji w Kościele. Program formacyjny Skautów Króla jest swoistą próbą stworzenia integralnego środowiska ewangelizacyjnego.

Metoda skautowa zakłada bardzo wiele wymagań, które same z siebie stanowią mocny rdzeń utrzymujący dyscyplinę w trakcie formacji. Każdy skaut musi się rozwijać. Rozwój dokumentowany jest za pomocą sprawności, których zdobycie oznaczane jest naszywką na mundurze. Naszywki symbolizują zdobyte sprawności. Zdobywa się je poprzez wykonanie ściśle określonych zadań. Na przykład sprawność „świadek” z aspektu „duchowego”, z działu „służba w Kościele” dla skauta będącego w zastępie wędrowników (14–18 lat) zakłada, że: poznał i zastosował w praktyce m. in. trzy metody ewangelizacyjne, powiedział innym swoje świadectwo spotkania z Jezusem Chrystusem (np. podczas ewangelizacji prowadzonej przez wspólnotę macierzystą), powiedział komuś, Kim jest dla niego Jezus Chrystus, modli się za wszystkich ewangelizatorów i misjonarzy w Kościele, a szczególnie za osoby uczestniczące w ewangelizacji prowadzonej przez wspól-

¹⁵ *Nota bene* istnieje już program ewangelizacyjny, który nawet w swojej nazwie wyraża tę potrzebę. Mowa tu o SINE – *Sistema Integral de la Nueva Evangelización*. Jest to oficjalny program duszpasterski dla wielu diecezji i parafii. Swoje źródło czerpie z Kościoła Ameryki Łacińskiej. Zob. D. Pabiś i A. Makowski, *Integralny System Nowej Ewangelizacji jako odpowiedź na wezwanie Kościoła w Ameryce Łacińskiej do nowej ewangelizacji*, „Collectanea Theologica” 90, nr 4 (2020), 125–142.

¹⁶ Zob. Paweł VI, Encyklika *Evangelii Nuntiandi* (1975); Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles Laici* (1988); Benedykt XVI, Encyklika *Deus Caritas est* (2005); Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium* (2013).

notę macierzystą, parafię, szczerp oraz za osoby ewangelizowane¹⁷. Aby przejść na kolejny stopień skautowy wędrownik musi zdobyć minimum osiem sprawności przypisanych do jego poziomu, po dwie z każdego aspektu. Cztery indywidualnie proponuje skaut, a przyboczny musi je zatwierdzić; cztery pozostałe zaś wybiera z przybocznym. Warto przypomnieć, że w programie formacyjnym SK aspekty są cztery: duchowy, intelektualny, fizyczny i społeczny. Przyboczny to instruktor, który odpowiada za jeden z zastępów. Zastępy tworzą szczerp (np. szczerp SK przy wspólnocie Domowego Kościoła). Szczepy tworzą okręgi (np. okręg kujawsko-pomorski).

Dokładnie zaplanowana przez przybocznego i zatwierdzona przez komendanta szczerpu droga formacyjna zastępu wyznacza kierunek rozwoju jego członków. Na indywidualizowanie wymagań pozwala fakt, że zastęp jest małą grupą. Powinien bowiem liczyć od ośmiu do dwunastu członków. Ułatwia to pracę i budowanie bliskich relacji, najbardziej skutecznych w procesie ewangelizacji. Stałe doskonalenie skautowe instruktorów, prowadzone pod nadzorem komendanta okręgu i Komendy Głównej SK, zapewnia właściwe priorytetyzowanie potrzeb skautów. Ma też prowadzić do coraz głębszego zrozumienia, że zaangażowanie instruktorskie jest służbą czynioną bliźnim w myśl ewangelicznej zasady: „Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25,40). Instruktorzy będący wychowawcami wiary i człowieczeństwa swoich podopiecznych w ramach swojej formacji są też uświadamiani, że ich posługa jest też przekazem Jezusowego orędzia.

Każda zbiórka skautowa rozpoczyna się od wspólnej modlitwy w kręgu. Jej intencje zawsze obejmują Polskę, Skautów Króla i inne organizacje harcerskie. Następnie śpiewa się hymn Skautów Króla i słucha poselstwa, czyli krótkiej nauki wybranej prawdy biblijnej. Zazwyczaj zawiera ona w sobie pewnego rodzaju inscenizację lub zobrazowanie za pomocą rekwizytu myśli, którą chce się przekazać. Kończy się ono modlitwą o umiejętność zastosowania usłyszanej treści w praktyce. Po tym punkcie następuje zabawa integracyjna. Jest to równocześnie czas na przejście do realizacji tematu zbiórki.

LABIRYNTY WIARY – INNOWACYJNA PROPOZYCJA POŁĄCZENIA METODY SKAUTOWEJ I FORMACJI SŁUŻBY LITURGICZNEJ

Zastosowanie w formacji służby liturgicznej metody skautowej nie jest nowością. Przypomnieć wystarczy osobę i działalność ks. Blachnickiego. Można jednak

¹⁷ Sprawności te są szczegółowo opisane w materiałach formacyjnych przeznaczonych dla instruktorów, a umieszczonych na stronie internetowej <https://skaucikrola.pl/>. Są one dostępne dla zarejestrowanych użytkowników.

do sprawy podejść w nieco inny sposób i spróbować stworzyć materiały formacyjne integrujące metodę skautową – wykorzystywaną w skautingu i metodę mistagogiczną – wykorzystywaną w formacji liturgicznej. Oba rodzaje formacji: liturgiczna i skautowa, kładą nacisk na osobistą odpowiedzialność każdego człowieka za jego osobisty rozwój. Nikt bowiem nie przeżyje liturgii za kogoś innego. Tak samo jak nikt nie zostanie skautem w czyimś imieniu. Jest to indywidualne zadanie każdego człowieka. Metoda skautowa z jej ideą samowychowania i sprawdzonymi praktycznymi zastosowaniami może okazać się owocna do formowania służby liturgicznej.

Potrzebę doprowadzenia wiernych do aktywnego uczestnictwa w liturgii bardzo mocno podkreślają dokumenty Soboru Watykańskiego II. „Matka Kościół bardzo pragnie, aby wszystkich wiernych prowadzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego się domaga sama natura liturgii. Na mocy chrztu lud chrześcijański, rodzaj wybrany, królewskie kapłaństwo, naród święty, lud nabyty (1 P 2, 9; por. 2, 4–5) jest uprawniony i zobowiązany do takiego udziału” (KL 14). Ten rodzaj celebracji liturgii domaga się od każdego jej uczestnika osobistego zaangażowania. Jest wyrazem głębokiej wiary Kościoła, że łaska Boża buduje na naturze, jak mawiał św. Tomasz z Akwinu. Nie można spodziewać się wzniosłych owoców wiary i udziału w liturgii bez osobistego w nią zaangażowania, bez czynnego, rzeczywistego stanięcia pośrodku Kościoła – Mistycznego Ciała Chrystusa. Owocne uczestnictwo w liturgii Kościoła, która jest sprawowana pośród różnorodności osobowej jej uczestników jest uzależnione jednocześnie od ich osobistej dojrzałości, która staje się gwarantem i fundamentem owocności tej różnorodności i liturgii jednocześnie. „Liturgiczne spotkanie w wielości członków Mistycznego Ciała Chrystusa dokonuje się pośrodku Kościoła właśnie ze względu na głębokie przyłgnięcie [jej uczestników (przyp. aut.) do swej chrześcijańskiej godności]¹⁸. Należy zatem podkreślić, że zarówno formacja liturgiczna jak i formacja skautowa dążą do wychowania człowieka dojrzałego, żyjącego pełnią swoich możliwości osobowych. „Uczestniczyć w liturgii Kościoła, to także uczestniczyć w całej przemianie człowieka, w całej drodze uświęcania przez liturgię, z której wyłania się jako przykład dla świata, prawdziwy człowiek wiary, nadziei i miłości. Człowiek chrześcijańskiej radości¹⁹”.

Proponując wydanie materiałów należałoby nadać im tytuł. Mógłby on brzmieć *Labirynty wiary*. Co wskazywałoby na próbę wykorzystania w nich pracy za

¹⁸ P. Roszak, *Mozarabowie a iberyjskie doświadczenie graniczności*, „Polonia Sacra” 18, nr 2 (2014): 149–175, tu s. 164, <https://czasopisma.upjp2.edu.pl/poloniasacra/article/view/634/559> (23.02.2024).

¹⁹ A. Durak, *Participatio actuosa jako cel reformy liturgicznej*, „Seminare” 21 (2005): 223–232, tu s. 231, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Seminare_Poszukiwania_naukowe/Seminare_Poszukiwania_naukowe-r2005-t21/Seminare_Poszukiwania_naukowe-r2005-t21-s223-232/Seminare_Poszukiwania_naukowe-r2005-t21-s223-232.pdf (23.02.2024).

pomocą metody przeżyciowej. *Labirynty wiary* powinny być tak zaprojektowane, by wspierać członków służby ołtarza w budowaniu świadomości i wiedzy liturgicznej, ale równocześnie ich struktura powinna także inspirować do doskonalenia umiejętności liturgicznych. Podobnie jak mitologiczna nić Ariadny, która pomimo zawiłych ścieżek labiryntu gwarantowała Tezeuszowi ostateczne zwycięstwo nad mocami ciemności, tak materiały te mają pomóc w prowadzeniu ministrantów do osobistego i świadomego spotkania z Chrystusem Królem i Odkupicielem człowieka poprzez zawiłe ścieżki wiedzy i umiejętności liturgicznych.

Chociaż nie mają one na celu zastąpienia bezpośredniego zaangażowania osób odpowiedzialnych za formację zespołu liturgicznego, to mają stać się istotnym narzędziem ułatwiającym wychowanie świadomych uczestników liturgii. Mają pomóc w przygotowaniu i przeprowadzaniu regularnych spotkań poszczególnych stopni formacyjnych oraz umożliwić kontynuację rozwoju poza czasem zwyczajnych zbiórek²⁰.

Materiały mogłyby się składać z dwóch podstawowych elementów strukturalnych. Pierwsze nazywałoby się „kartami sprawności”, a drugie „kartami wiedzy”. Oba rodzaje poszczególnych kart powinny być ze sobą tematycznie połączone. Karta sprawności byłaby rodzajem skróconego konspektu pozwalającego na przeprowadzenie zbiórki lub samodzielne zapoznanie się z danym zagadnieniem. Wykonywanie zaproponowanych tam zadań pozwalałoby na względnie całościowe zapoznanie się z wybraną problematyką. Na każdej karcie sprawności znajdowałyby się odniesienie do zintegrowanych z nią kart wiedzy.

Karta wiedzy przedstawiałaby kluczowe informacje związane z wybranym obszarem wiedzy liturgicznej. Jej ograniczona do jednej strony struktura mogłaby maksymalizować efektywność nauki. Powinna zawierać czytelne elementy wizualne i numerację, ułatwiającą uporządkowane zgłębianie poszczególnych tematów. Nagłówek powinien precyzyjnie podsumowywać treść, a umieszczone na dole odnośniki do źródeł gwarantować wiarygodność tekstu.

Jako uzupełnienie, materiały mogłyby oferować system odznaczeń, które miałyby być przydzielane użytkownikom w ramach uznania ich postępów. Przyznawanie odznak miałoby stanowić formę potwierdzenia zdobycia wiedzy oraz umiejętności definiowanych przez daną kartę sprawności. Odznaki służyłyby jako narzędzie wizualnej reprezentacji rozwoju i postępów w formacji.

Każdy, kto zacząłby z zaangażowaniem korzystać z materiałów *Labirynty wiary*, mógłby samodzielnie przygotować się do spotkania formacyjnego, a po jego zakończeniu utrwalić sobie przybliżone na nim treści. Ciągłe jednak ważnym zadaniem pozostałaby współpraca z opiekunem grupy formacyjnej. Na nim

²⁰ Zob. Podkomisja ds. Służby Liturgicznej KEP, „Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał” program formacyjny służby liturgicznej, 2013, s. 6–7, <https://kdsl.pl/wp-content/uploads/2022/03/formacja.pdf> (7.12.2023).

bowiem ciążyłaby główna odpowiedzialność szczegółowego zaznajomienia podopiecznych z wiedzą na dany temat i wypracowania umiejętności wykonania konkretnych czynności liturgicznych. Rolą ministranta byłoby zyskiwanie poświadczenia swoich kwalifikacji u opiekuna grupy. Jeśli weryfikacja przebiegałaby pomyślnie, podopiecznemu byłaby wręczana właściwa danej sprawności odznaka, co znaczyłoby dopuszczenie do pełnienia konkretnej funkcji w czasie liturgii.

Chcąc nadać tym materiałom charakter uniwersalny należy zatroszczyć się, aby ich powstanie dokonało się w oparciu o program formacyjny służby liturgicznej *Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał* wydany w 2013 roku przez Podkomisję ds. Służby Liturgicznej²¹, a opracowany na podstawie *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej* przyjętego przez 346. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie w 2008 roku²².

Pierwsza część materiałów mogłaby obejmować treści związane z rocznym okresem kandydatury. Zgodnie z programem formacyjnym KEP umieszczone w niej zostać powinny tematy, które pomogą omówić zagadnienia związane ze znajomością:

- zasad życia służby liturgicznej;
- zachowania się w miejscu świętym, w zakrystii i w czasie Mszy Świętej;
- modlitw służby liturgicznej;
- zasad formowania i postępowania w procesji wejścia;
- postaw i gestów liturgicznych;
- posługi przy darach ofiarnych i obmyciach.

Kolejna część mogłaby obejmować treści związane z pierwszym trzyletnim okresem formacji zespołów liturgicznych. Można by tutaj umieścić materiały służące omawianiu zagadnień związanych ze znajomością:

- funkcji w zgromadzeniu liturgicznym;
- dialogów mszalnych;
- posługi przy dzwonekch i gongu;
- posługi przy insygniach biskupich;
- posługi przy kadzidle;
- posługi przy krzyżu procesyjnym;
- posługi przy świecach;
- posługi przy wystawianiu i błogosławieniu Najświętszym Sakramentem;
- nazw i funkcji podstawowych naczyń i przedmiotów liturgicznych;
- znaczenia i kolorów szat liturgicznych;
- znaczenia poszczególnych miejsc akcji liturgicznych;

²¹ Podkomisja ds. Służby Liturgicznej KEP, dz. cyt.

²² Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej*, 2008, <https://kds.pl/wp-content/uploads/2022/03/dyrektorium.pdf> (7.12.2023).

- zasad zachowania się podczas Komunii Świętej w czasie Mszy Świętej, poza nią i w przypadku Komunii udzielanej chorym.

Ostatnia część powinna obejmować treści związane z drugim trzyletnim okresem formacji zespołów liturgicznych. Mogłyby znaleźć się tu materiały służące przybliżeniu zagadnień związanych ze znajomością:

- ksiąg liturgicznych tj.:
 - ♦ Mszał Rzymski;
 - ♦ Lekcjonarz Mszalny;
 - ♦ Liturgia Godzin;
 - ♦ Obrzędy poszczególnych sakramentów.
 - ♦ Rytuály przeznaczone do różnych innych celebracji;
- elementów roku liturgicznego tj.:
 - ♦ jego poszczególne okresy;
 - ♦ uroczystości, święta i wspomnienia.

Kolejne okresy, które przewiduje program formacyjny *Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał* dotyczą pogłębienia wiedzy i umiejętności zdobytych w pierwszych latach formacji. Przydatne zatem mogłyby się wydawać ujęcie w proponowaną formę takich treści jak:

- wybranie i powołanie do misji poszczególnych postaci biblijnych i każdego innego człowieka;
- rozumienie misji Jezusa Chrystusa – Słowa Bożego;
- rozumienie kapłaństwa powszechnego i hierarchicznego;
- rozumienie Eucharystii jako ofiary i spotkania ze Zmartwychwstałym;
- rozumienie Kościoła i jego roli w dziejach zbawienia.

Celem formacji według materiałów *Labirynty wiary* ma być doprowadzenie człowieka do świadomego i owocnego przeżywania liturgii Kościoła rzymsko-katolickiego. Proponowana w nich metoda pracy oparta jest o system stopni znany ze struktury Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej KEP i skautowego zdobywania sprawności. Postulowane wydanie, bazując na metodzie skautowej, adaptowałoby ją, szczególnie z jej ideą samowychowania do formacji służby liturgicznej. Doskonale teoretyczne przemyślenie i praktyczne dopracowanie tej metody mogłoby uczynić z *Labiryntów wiary* skuteczne narzędzie do pracy wychowawczej, ewangelizacyjnej, a także mistagogicznej.

PODSUMOWANIE

Wspólnota Skautów Króla proponuje skuteczną metodę ewangelizacyjną. Jej siła polega na kilku czynnikach. Po pierwsze, Skauci Króla są zaaprobowani przez Kościół i działają pod jego opieką. Po drugie, omawiane stowarzyszenie tworzą rodzice, którzy zauważając i rozumiejąc problemy powodowane przez postępujący

sekularyzm chcą, w ramach swojej chrzcielnej, moralnej i rodzicielskiej odpowiedzialności, podjąć skuteczną ewangelizację własnych, ale nie tylko własnych dzieci. Sposób realizacji metody skautowej proponowany przez tę konkretną organizację wyróżnia ją spośród pozostałych²³. Jest ona bowiem organizacją katolicką. Tworzona jest przez rodziców dla dzieci i młodzieży. Angażuje małżeństwa i całe rodziny. Pozwala na budowanie więzi międzypokoleniowych, a jednocześnie stanowi dla młodych środowisko kontaktu z rówieśnikami. Warunek przynależności instruktorów do jakiejś wspólnoty katolickiej i aktywne w niej uczestnictwo sprawiają, że są oni ewangelizatorami, którzy sami poddają się formowaniu przez słowo Boże i nauczanie Kościoła. Zebranie tych wszystkich czynników sprawia, że Skauci Króla mogą być cennym elementem w panoramie charyzmatów, jakie dla nieustannie nowej ewangelizacji wzbudza w naszych czasach Duch Święty. Zgodnie z wymaganiami, jakie podaje papież Franciszek dla oceny autentyczności danego charyzmatu, Skauci Króla są włączeni w ciało Kościoła, skierowani ku centrum, którym jest Chrystus (por. EG 130). Obcując blisko ze stworzonym przez Boga światem uczą się odkrywać otaczające ich Boże dary i przekazywać je innym. Przyroda, obok mądrości ewangelicznej, pomaga im krok po kroku odkrywać wpisane w nich przez Stwórcę, piękno człowieczeństwa. Złota Zasada: „wszystko co byście chcieli, żeby ludzie wam czynili i wy im czyńcie” (Mt 7,12), stanowiąca motyw przewodni formacji Skautów Króla sprawia, że chętnie dzielą się tym pięknem z innymi, co daje im radość ewangelizacji.

Bibliografia

Durak, A., *Participatio actuosa jako cel reformy liturgicznej*, „Seminare” 21 (2005): 223–232.

Frelichowski, S. W., *Pamiętnik*, wyd. 2 popr. i uzup., Toruń, 2003.

Gronek, M., *Niedziela Chrztu Pańskiego jest świętem patronalnym Ruchu Światło-Życie*, <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/niedziela-chrztu-panskiego-jest-swietem-patronalnym-ruchu-swiatlo-zycie> (22.02.2024).

Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej*, 2008, <https://kdsl.pl/wp-content/uploads/2022/03/dyrektorium.pdf> (7.12.2023).

Mróz, M., *Aktualność myśli św. Tomasza z Akwinu: jego nauka o cnotach*, https://www.it.dominikanie.pl/wp-content/uploads/2018/02/140504_ks_prof_Mirosław_Mroz.pdf (23.02.2024).

²³ Inne działające na terenie Polski organizacje skautowe i harcerskie to m.in.: Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP); Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR); Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego; Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkołka” im. Henryka Wieczorkiewicza; Stowarzyszenie Harcerskie; Skauci Europy; Royal Rangers Polska.

Pabiś, D. i Makowski A., *Integralny System Nowej Ewangelizacji jako odpowiedź na wezwanie Kościoła w Ameryce Łacińskiej do nowej ewangelizacji*, „Collectanea Theologica” 90, nr 4 (2020): 125–142.

Podkomisja ds. Służby Liturgicznej KEP, „*Służyć tym darem, jaki każdy otrzymał*” program formacyjny służby liturgicznej, 2013, <https://kds1.pl/wp-content/uploads/2022/03/formacja.pdf> (7.12.2023).

Przybyła, T., *Formacja ministrantów w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Kraków, 2017.

Roszak, P., *Mozarabowie a iberyjskie doświadczenie graniczności*, „Polonia Sacra” 18, nr 2 (2014): 149–175.

Skauci Króla, *Statut Stowarzyszenia Skauci Króla*, https://skaucikrola.pl/images/pdf/Statut_Katol_BISKUP.pdf (19.01.2022).

Skotnicki, W. J., *Wychowanie w skautingu – harcerstwie*, Toruń, 2021.

Tytko, M. M., *Animacja kultury metodą skautingu w Ruchu Światło-Życie ks. Franciszka Karola Blachnickiego*, w: *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, red. A. Petkowicz, Lublin, 2009, s. 285–303,